

WOJNY ZE SZWECJĄ

1. Przyczyny wojen ze Szwecją w pierwszej połowie XVII w.

- Zygmunt Waza, królewicz szwedzki, został królem Rzeczypospolitej w 1587 r. Stany szwedzkie zgodziły się by brał udział w polskiej elekcji pod warunkiem, że nie naruszy granic szwedzkich. Rzeczpospolita i Szwecja w 1594 r. zostały połączone unią personalną – **Zygmunt III Waza** był królem Polski i Szwecji.
- Pod nieobecność Zygmunta III w Szwecji doszło do wybuchu wojny domowej, która Zygmunt III przegrał. Ostatecznie po kilku latach tron szwedzki przejął Karol IX Sudermański. Najpierw Zygmunt III został pozbawiony praw do tronu szwedzkiego, a w 1599 praw do tronu szwedzkiego pozbawiono całą polską linię Wazów. Od tej pory Zygmunt III Waza starał się odzyskać tron szwedzki za wszelką cenę
- w odpowiedzi na detronizację (pozbawienie tronu) Zygmunt III **inkorporował (włączył) Estonię do Rzeczypospolitej**, co było sprzeczne z obietnicą jaką złożył parlamentowi szwedzkiemu. Stało się to bezpośrednią przyczyną wybuchu wojny ze Szwecją w 1600 r.

2. Przebieg wojen ze Szwecją w I połowie XVII w.

1600 – 1622 – walka o Inflanty.

Karol Sudermański zaatakował polskie Inflanty. Walka toczyła się ze zmiennym szczęściem 11 lat. Początkowo wojsko polskie dowodzone przez **hetmana Jana Karola Chodkiewicza** pokonało armię szwedzką w **bitwie pod Kircholmem w 1605** r. W 1611 r. podpisano rozejm ze względu na śmierć Karola IX i zaangażowanie Polski w wojnę z Rosją. Działania zostają wznowione w 1617 r. Tym razem wyraźną przewagę zyskują Szwedzi. Wojnę kończy **rozejm w Mittawie** zawarty w **1622** r. Na jego mocy Szwedzi otrzymują całe Inflanty aż po rzekę Dźwinę, przy Rzeczypospolitej pozostała tylko Kurlandia i część Inflant wschodnich – od tej pory nazywano je Inflantami polskimi.

1626 – 1629 – wojna o ujście Wisły

Wojnę rozpoczyna król szwedzki Gustaw II Adolf, który dąży do opanowania Pomorza Gdańskiego i ujścia Wisły. Pragnie on uczynić z Bałtyku szwedzkie morze zamknięte. Sprzymierzył się on z księciem pruskim. Wojska szwedzkie rozpoczęły blokadę Gdańska. Mimo zwycięskiej **bitwy morskiej pod Oliwą (1627)** oraz **zwycięstwa hetmana Stanisława Koniecpolskiego** w bitwie pod Trzcianą (1629) wojna ta nie jest pomyślna dla państwa polskiego. Działania wojenne zostały wstrzymane wskutek interwencji Francji, która była zainteresowana udziałem Szwecji w wojnie trzydziestoletniej. **W 1629 r. zawarto rozejm w Altmarku = Starym Targu**. Wszystkie porty inflanckie i pruskie z wyjątkiem Gdańska, Pucka i Królewca uzyskali Szwedzi. Na handel gdański nałożono 3,5% cło, a Księżę pruski za pomoc udzieloną Szwedom uzyskał kilka pomorskich miejscowości – Malbork, Sztum, Żuławę.

Po śmierci Gustawa II Adolfa podpisano **rozejm w Sztumskiej Wsi (1635)**, w którym powrócono do postanowień z rozejmu w Mittawie – granica polsko – szwedzka przebiega wzdłuż rzeki Dźwiny.

3. Przyczyny „potopu” szwedzkiego 1655 – 1660.

- Szwecja pragnęła podporządkować sobie Rzeczypospolitą. Po wojnie trzydziestoletniej, która zakończyła się w 1648 r. Szwecja jest jedną z największych potęg europejskich, która dąży do rozszerzenia swojego terytorium.
- Szwecja chciała zamknąć Bałtyk w swoich granicach – opanować całe wybrzeże Bałtyku.
- Szwecja obawiała się wzrostu potęgi rosyjskiej. Obawy te wzrosły wraz z sukcesami jakie odnosiła Rosja w wojnie z Rzeczypospolitą w 1654 r.
- w Rzeczypospolitej istniała opozycja wobec króla Jana Kazimierza Wazy. Magnaci, którzy znaleźli się w opozycji uważali, że dzięki pomocy szwedzkiej uda się odzyskać ziemie, które Rzeczypospolita już utraciła w wojnie z Rosją.

4. Przebieg i skutki „potopu” szwedzkiego = 1655 – 1660.

1655 – armie szwedzkie wkroczyły na ziemie RP z Pomorza Szczecińskiego i z Inflant odnosząc od razu spore sukcesy. Pospolite ruszenie z Wielkopolski skapitulowało, cała Wielkopolska oddała się we władanie Szwedów, **hetman wielki litewski Janusz Radziwiłł** podpisał układ ze Szwedami i

przeszedł na ich stronę, wojska szwedzkie zajmują stolicę – Warszawę. W tej sytuacji **król Jan Kazimierz Waza** opuścił kraj i schronił się na Śląsku opolskim. Mimo to część szlachty podjęła walkę z wrogiem. Rozpoczęła się wojna partyzancka: w Wielkopolsce, na Podkarpaciu, na Litwie i Podlasiu. Wydarzeniem przełomowym stała się bohaterska obrona klasztoru na Jasnej Górze w Częstochowie. Obroną dowodził tam przeor klasztoru – ksiądz Korecki. Przykład Częstochowy miał olbrzymi wpływ na zawiązanie przez szlachtę **konfederacji w Tyszowcach w grudniu 1655 r.** Konfederację zawarto w celu wyparcia Szwedów z Rzeczypospolitej.

1656 – po stronie Szwedów do wojny przystąpił książę pruski Fryderyk Wilhelm. Mimo to dzięki geniuszowi **Stefana Czarnieckiego** i **Pawła Sapiehy** Polakom udaje się odbić Warszawę, pokonać wojska szwedzkie pod Warką, wyzwolić Wielkopolskę i Małopolskę. Wojska polskie i ich sojusznicy przejęli inicjatywę. Tatarzy, przysłani przez chana tatarskiego zgodnie z układem chocimskim, zaatakowali Prusy. W tym samym roku Szwedzi zostali wspomóczeni przez księcia Siedmiogrodu Jerzego Rakoczego, który zaatakował południową granicę RP. Spowodowało to odwetową wyprawę wojsk polskich na Siedmiogród

1657 – Był to przełomowy rok wojny. Król Jan Kazimierz porozumiał się z księciem pruskim i doprowadził do rezygnacji Prus z dalszych walk. Cena była wysoka – zawarte został **traktaty welawsko – bydgoskie** na mocy, których Prusy uzyskują suwerenność (przestają być lennem Polski, stają się w pełni niezależne). Rzeczpospolita odzyskuje Pomorze Gdańskie z Toruniem. Od tego momentu wojna wygasa.

1660 – pokój w Oliwie – Polska godzi się na zmiany terytorialne wprowadzone traktatem w Sztumskiej Wsi (Inflanty pozostają przy Szwecji, a granicą jest rzeka Dźwina), Jan Kazimierz Waza zrzekł się pretensji do tronu szwedzkiego, potwierdzono traktaty welawsko – bydgoskie.

Wojny ze Szwecją znacznie osłabiły państwo polskie. Aspiracje Zygmunta III wciągnęły Rzeczypospolitą w wojny, które trwały przez 60 lat. W skutek nich Rzeczypospolita utraciła Inflanty przyłączone jeszcze w XVI wieku oraz, co ważniejsze, zrzekła się lenna pruskiego. Pozwoliło to książętom pruskim w XVIII wieku na przekształcenie Prus w królestwo, które w krótkim czasie stanie się potęgą militarną i ostatecznie doprowadzi do rozbiorów Rzeczypospolitej.